

**РЕОТКРИВАЊЕ НА СЛОВОТО: МАКЕДОНСКИОТ ДЕЛ ОД
КНИЖЕВНИОТ ВОЗНЕС**
(Кон Зборникот *Писменото и книжевното наследство во Скопје и
Скопско*, Скопје: Институт за македонска литература, стр. 194)

Маја Ангеловска-Панова
ИНИ – Скопје
Универзитетот Св. „Кирил и Методиј“ во Скопје

**REDISCOVERING THE WORD: THE MACEDONIAN PORTION
OF LITERARY RUPTURE**

(On the proceedings of articles *The Written and Literary Heritage of
Skopje and its Region*, Skopje: Institute of Macedonian Literature, p.
194)

Maja Angelovska-Panova
Institute of National History
University "Ss Cyril and Methodius", Skopje

„Во почетокот беше Словото, и Словото беше во Бога, и Бог беше Словото. Тоа во почетокот беше во Бога. Сè стана преку Него и без Него ништо не стана, што стана. Во Него имаше Живот и Животот им беше светлина на луѓето. И Светлината во темнина свети и мракот на ја опфати“ (Евангелие по Јован, 1: 1–5). Токму овој пасус од Евангелието според Јована укажува на значењето на Зборот/Логосот/Словото како парадигма за фундаменталната цивилизациска придобивка – писменоста и писменото наследство.

Во таа смисла академската препознатливост на Институтот за македонска литература, меѓу другото, се согледува и од перманентната тенденција за афирмација и за популаризирање на колективната меморија за значењето на писменото културно наследство како дел од идентитетската и од културолошката физиономија на Македонија. Зборникот „Писменото и книжевното наследство во Скопје и во Скопско“, како

дел од тригодишниот билатерален проект меѓу Институтот за македонска литература и Советот на град Скопје, само ја потврдува амбицијата на партиципиентите (Валентина Миронска-Христовска, Ѓоко Ѓорѓевски, Лилјана Макаријоска, Славчо Ковиловски, Ана Мартиноска, Жарко Иванов, Славица Петровска-Ѓорѓевска, Сарита Трајанова) и уредниците (Илија Велев и Маја Јакимовска-Тошиќ) да се фокусираат на книжевното наследство, во конкретниот случај на македонската престолнина, имајќи ја предвид нејзината промоторска улога во смисла на културно-историската традиција, но и на актуелната современост. Ваквиот тип иницијативи и творечки реализации е уште позначаен, особено ако се има предвид фактот на одлив на огромен фонд ракописно наследство, кое денес се чува надвор од границите на Македонија. Ракописните и старопечатените книги, кои се предмет на интердисциплинарно проучување во Зборникот, се однесуваат на еден поширок хронолошки дискурс, што само ја потврдува релевантноста и значењето на научноистражувачкиот потфат.

Покрај поздравното и воведното обраќање, тематски, Зборникот инкорпорира два дела со прилично инвентивни наслови и тоа „Културолошки практики на мобилност“ и „Проектна интеракција“.

Во рамките на научниот прилог **ЗНАЧЕЊЕТО НА ПЕЧАТЕНАТА КНИГА ЗА МАКЕДОНСКОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО ОД XIX ВЕК**, авторката Валентина Миронска-Христовска посебно се задржува на значењето на печатената книга од 19 век како културен и национален супстрат токму преку примерот на делото „Огледало“, еден вид архетип за вековната културна традиција, коешто Кирил Пејчиновиќ го напишал за време на својот престој во Марковиот манастир, во непосредна близина на Скопје. Токму во ова дело доаѓа до израз кохерентноста меѓу колективното и индивидуалното, религиозното сфаќање со новото граѓанско и тоа на народен јазик, восприемлив за пошироката читателска публика. Авторката е категорична во ставот дека печатената книга од XIX век е жив доказ за македонскиот автохтон, културен и национален развој како противтежа на амбиентот на спроведување туѓи асимилаторски политики и пропаганди.

РАКОПИСИТЕ НА СВЕТИ ЈОАНИКИЈ РАКОТИНСКИ од Ѓоко Ѓорѓевски, како што впрочем сугерира и самиот наслов, се однесува на неколку зачувани ракописи од претпоследниот канонизиран светител од Македонската православна црква. Податоците за животот на светецот се прилично скромни и во принцип се засноваат на исказите на неговите современници, за чиешто сублимирање, како што констатира и авторот, особено значаен е придонесот на отецот Богослов Димитриев-

ски, а подоцна и на отците Методиј Златанов и Игор Калпаковски. Ѓорѓевски посебно се задржува и укажува на значењето на „Автобиографијата“ на светецот, понатаму на преписот на „Богородичниот акатист“, изработен во 1874 година во Марковиот манастир и на „Лекарственикот“, скромен медицински прирачник, кој е релевантен показател за посветеноста на светецот во одржување на благосостојбата на духовните чеда.

Лилјана Макаријоска во прилогот **ЕТНОЛИНГВИСТИЧКИТЕ АСПЕКТИ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ВО СКОПСКО** се фокусира на документирање на македонското културно и јазично единство од аспект на етнолингвистичките истражувања, со приоритет на лексичкиот фонд од македонската материјална и духовна култура, поконкретно на обредно-обичајната практика во словенски и во балкански контекст, правејќи дистинкција со особеностите со чиешто посредство доаѓаме до сопствената самобитност. Врз основа на научноистражувачката емпирија за односната проблематика авторката укажува на подложноста на лексичкиот фонд на брзи промени, во принцип, детерминирани од општествените услови, но и од промените, коишто се случуваат во културното опкружување.

Во трудот **ЈОРДАН ХАЦИ КОНСТАНТИНОВ-ЏИНОТ И ПИСМЕНОТО И КНИЖЕВНОТО НАСЛЕДСТВО ОД СКОПЈЕ И СКОПСКО**, авторот Славчо Ковиловски прави ретроспектива на дејноста на Џинот од аспект на неговата позиција на учител во црквата „Св. Богородица“ во Скопје, но и на неговиот активен интерес за писменото и на книжевното наследство на градот и неговата околина. Најголемиот дел од согледувањата на Џинот се објавени во „Цариградски весник“, со кој имал перманентна соработка. Теренското истражување со цел идентификување книжевно наследство резултирало со сознанието за постоење солиден корпус словенски ракописи, пишувани на хартија и на папирус, но и со реалноста дека голем дел од ова богатство, по различни основи, било изнесено надвор од Македонија, дури и продадено на странски културно-научни институции.

Заедничкиот труд на Ана Мартиноска и Жарко Иванов **ПРЕДИЗВИЦИТЕ ПРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА НЕМАТЕРИЈАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО (врз примерот на тажачките песни снимени од Васил Хаџиманов по скопскиот земјотрес во 1963 г.)** се однесува на, досега, необјавените архивски материјали на тажачки песни, снимени од Васил Хаџиманов, во услови на колективна траума, непосредно по земјотресот во Скопје во 1963 година. Станува збор за книжевен жанр, кој, според авторите, е еден од најмалкупроучуваните во македонската фолклористичка наука. Во фокусот на вниманието се предизвиците при процесот на дигитализација, како современа форма и

стратегија за зачувување и ревитализирање на овој книжевен фонд, со што ќе се овозможи понатамошна теоретска обработка во контекст на типологизација на мотивите, анализа на композицијата и структурата, но и идентификација на особеностите на овој вид песни, компарирани со генералните карактеристики на жанрот.

Во прилогот **ОРНАМЕНТИКАТА ВО СКОПСКИОТ ПРАЗНИЧЕН МИНЕЈ ОД XIII ВЕК** авторката Славица Петровска-Ѓорѓевска се осврнува на ракопис, кој некогаш се чувал во библиотеката на Скопската митрополија, а денес е отуѓен и се наоѓа во Софиската народна библиотека. Ракописот, освен по својата книжевна вредност, бил значаен и поради орнаментиката, во принцип прилично скромна, но сепак од суштинско значење за проследување на илуминациските тенденции на епохата. Авторката констатира дека во ракописот е доминантен геометриско-растителниот стил на украсување, којшто води потекло од постарата ракописна традиција, но истовремено се забележуваат и антропоморфни елементи, кои не ја нарушуваат растително-геометричката хармонија, туку се приспособуваат кон нејзините норми. Текстот е дополнително збогатен со прилози од илуминации на Скопскиот празничен минеј.

Сарита Трајанова, во **ПИСМЕНОТО И КНИЖЕВНОТО НАСЛЕДСТВО ВО ТРЕЗОРИТЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ ВО СКОПЈЕ**, се осврнува на македонските институции во кои се чува овој вид наследство, но и на автентични предмети, поврзани со животот и со работата на книжевниците, кои дале свој придонес во културниот живот на локалната средина. Освен што дава детален и прилично објективен приказ, поткрепен со реални бројки за корпусот книжевно наследство систематизирано во релевантните институции, авторката укажува и на потребата од изнаоѓање нови медиуми, со што ќе се овозможи полесен пристап на овој вид граѓа до нејзините идни потенцијални консумери, имајќи ја, меѓу другото, предвид, и дигитализацијата, како сè поактуелен тренд во светски рамки.

Вториот дел од Зборникот, под наслов „Проектна интеракција“ се состои од два научни прилози. Во **СРЕДНОВЕКОВНИТЕ КНИЖЕВНИЦИ ОД СКОПЈЕ И СКОПСКО** Маја Јакимовска-Тошиќ, преку конкретни примери, го сосредочува својот научноистражувачки интерес на средновековните книжевници, кои работеле во скрипторските центри, во рамките на црковно-манастирските комплекси во Скопје и во Скопско. Самиот термин „книжевник“ во средновековниот период, според авторката, имал повеќекратно значење, па во таа смисла тој се однесувал на книжевен автор, преведувач и препишувач, додека книжевно-творечкиот импулс бил исклучиво во функција на христијанската догматика и доктрина. Продуцираните книжевни состави, во

однос на филозофско-естетските концепти, во голема мера кореспондирале со религиозните сознанија и ориентации на книжевниците, чија провениенција била главно од црковната хиерархија и од монашките средини. Во рамките на текстот се презентирани и факсимили од определени примери средновековни ракописи.

Илија Велев, во прилогот **МАКЕДОНСКИТЕ РАКОПИСНИ ПИСМЕНИ И КНИЖЕВНИ СПОМЕНИЦИ СО ПОТЕКЛО ОД СКОПЈЕ И СКОПСКО**, укажува на расположливото наследство од 200 старословенски ракописни книги, идентификувани во палеославистиката, од кои, авторот поконкретно ги анализира оние за кои со сигурност се знае дека биле пишувани во скрипторските центри во Скопскиот Регион. Особено е значаен фактот што трудот инкорпорира и археографски преглед на исчезнатите книжевни и писмени споменици, коишто се чувале во Белградската народна библиотека и во 1941 година, како последица од бомбардирањето, биле целосно уништени. Имајќи го предвид книжевното наследство од Скопје и во Скопско, авторот заклучува дека за жал не се зачувани ракописни книги постари од XIII век иако, евидентно, словенската духовна традиција била развиена уште во Светиклиментовиот развоен период, вклучително и во периодот на владеењето на царот Самуил. И покрај солидната основа за понатамошен континуиран развој на македонската книжевна традиција, сепак, неповолните воено-политички констелации придонеле за историската невидливост на ракописите постари од XIII век.

Во услови на глобализација, која меѓу другото го засега и просторот на културата, и покрај позитивните импликации, сепак се чувствува и тенденцијата на сведување на постојниот културен плуризам на монизам, па истражувањата од ваков тип се неопходни, а заради одржување и перманентно афирмирање на хомогеното национално писмено и книжевно наследство. Тоа значи дека глобализацијата во културата, независно од хуманистичките идеи за поддржување на диверзитетот, условно ја носи и опасноста на губење на определени идентитетски пројави, сведувајќи ги на ниво на глобална униформираност. Во таа смисла Зборникот „Писменото и книжевното наследство во Скопје и во Скопско“, како колективен труд и како издание на Институтот за македонска литература, претставува не само достоин репрезент на книжевното наследство од национално значење и од национален интерес, туку на мошне автентичен начин ја демонстрира хомогеноста во услови на глобалистичката хетерогеност.